

SITUAȚIA ȚĂRĂNIMII DIN COMITATUL ARAD ȘI LUPTA EI ÎMPOTRIVA EXPLOATĂRII ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA

GÉZA KOVACH

Ca urmare a dezvoltării forțelor de producție, la începutul secolului al XIX-lea încep să apară tot mai puternic semnele crizei modului de producție feudal și în agricultură. În comitatul Arad, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, sînt organizate tot mai multe gospodării alodiale, bazate pe producția de mărfuri. Dezvoltarea acestora se baza pe robotele iobagilor, din care cauză se observă tot mai mult tendința de a spori cantitatea robotelor. Pe de altă parte, stăpîinii gospodăriilor alodiale, prin reorganizarea sistematică a hotarelor, caută să schimbe vechile apartenențe iobăgești, în general de o calitate bună, cu altele de o calitate mai slabă. Într-o serie de locuri, stăpîinii gospodăriilor alodiale trec și la exproprierea pădurilor și pășunilor comune, ceea ce accentuează starea de tensiune în rîndurile țărănimii, contribuind astfel la pregătirea revoluției burghezo-democratice din 1848/1849.

Pînă la începutul secolului al XIX-lea, majoritatea comunelor din comitatul Arad făceau parte din marele domeniu erarial, sub administrația căruia țărănimea a dus o muncă uriașă de deștelenire și defrișare, mărind considerabil suprafețele cultivabile. Majoritatea acestora au fost cuprinse în inventarul apartenențelor urbariale¹. Din rîndurile țărănimii s-a ridicat un număr însemnat de țărani înstăriți, care posedau întinderi mai mari de terenuri arabile, cirezi de vite, turme de oi, de porci etc.²

În timpul războaielor napoleoniene, însă, erariul începe vînzarea domeniilor sale din Arad. Cumpărătorii, în mare parte, provin din rîndurile negustorilor sau ale altor elemente burgheze, îmbogățite în timpul războiului. În dată după cumpărarea moșiilor, dispunînd și de capitalul financiar necesar, ei trec la reorganizarea domeniilor cumpărate, fără însă să renunțe la venitu-

¹ Kovách Géza, *Unele probleme privind dezvoltarea agriculturii în comitatul Arad după reglementarea urbarială din 1771/1772*, în „Studii”, 4/1960, p. 239—254.

² Vezi descripțiile urbariale ale comunelor Pecica, Olari, Sînmartin, Sîntana, Comlăuș, Socodor, Semlac etc. (Arhivele st. Arad, fond. Conscriptii).

rile urbariale. Toate aceste măsuri au contribuit la înrăutățirea generală a situației țărănimii ³.

Cea mai mare gospodărie alodială din comitatul Arad a fost înființată de arhiducele Iosif de Habsburg, care cumpără pe rând între 1817 și 1827 comunele : Chișineu Criș, Șiclău, Zerindul, Pădureni, Otlaca, Nădab, Sinte Mare, Iarmata Neagră, Șomos, Adea, Mișca, Cinteii ⁴. Domeniul cuprindea aproape 140 000 iugăre de pământ (măsurate cu 1 100 stînjeni pătrați), pe care gospodăreau circa 2 000 de familii de iobagi și peste 500 de familii de jeleri ⁵. Investind sume mari, arhiducele trece la reorganizarea domeniului și instalează o crescătorie de oi modernă. Procedînd la sistematizarea proprietății, între 1821 și 1839, ia de la iobagi pentru alodiu aproape jumătate din hotarele comune, din imăsurile și în parte și din arăturile folosite de ei ⁶.

Proprietăți de mare întindere a mai cumpărat în comitatul Arad de la erariu și baronul Iosif Dietrich. Între anii 1820—1824 baronul cumpără comunele Berechiu, Pîncota, Seleuș, Cigărel, Măderat, Agriș, Almaș, Arăneag, Apateu, Buteni și Chisindia ⁷. Suprafața totală a proprietății cumpărate reprezenta aproape 70 000 iugăre cadastrale (1 600 □). El își organizează centrele gospodăririi alodiale la Pîncota, Berechiu și Buteni. În urma hotărnicirilor și pe domeniul lui Dietrich, iobagii pierd însemnate terenuri, din care cauză intentează procese urbariale împotriva noului stăpîn, care se prelungesc fără sfîrșit ⁸.

Un alt domeniu mare s-a format în valea Crișului Alb, cuprinzînd și întinse păduri în jurul localității Sebiș. Acest domeniu fu cumpărat în 1806 de familia Königsegg. El cuprindea comunele : Sebiș, Crețești, Prezești, Ignești, Donceni, Miniad, Govoșdia, Berindia, Roșia, Revetiș, Ciurești, Zemerzel, Craicova, Nadalbești, Susani, Dieci, Dumbravița, Crocna de Jos, Crocna de Sus, Iara, Iaz și Neagra ⁹ și avea o suprafață de aproape 200 000 iugăre mici (cu 1 000 □). Domeniul fu reorganizat în 1821, cînd, efectuîndu-se noi hotărniciri, defrișările, mare parte a pășunilor și a pădurilor fură răpite de la iobagi. Centrele gospodăririi alodiale fură organizate la Sebiș și Dieci ¹⁰.

Alte domenii de mare întindere au fost organizate la Ineu, de către baronul Atzél, la Șiria, de către familia Bohus, și la Semic, de către contele

³ Nagy Irén, *A Magyar kamarai birtokok értéksítése a napoleoni háborúk idejék*, Budapesta, 1930.

⁴ Mérey Gyula, *Mezőgazdaság és agrártársadalm Magyarországon*, Budapesta, 1948, p. 13—19.

⁵ Arh. st. Arad, Conscriptiții urbariale.

⁶ *Ibidem*, Acta Congregationum, 805/1822, 809/1824.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*, 994/1823, 599/1831.

⁹ Márki Sándor, *Arad vármegye és Arad sz. kir. város története*, II, Arad, 1895, p. 530.

¹⁰ Arh. st. Arad, Acta Congregationum, 496, 497, 498, 499, 1000, 1001, 1002, 1003/1823.

Hadik. Domeniul de la Ineu fu cumpărat de baronul Atzél între anii 1803 și 1806, înglobînd comunele Ineu, Șicula, Mocrea, Gurba, însumînd aproape 90 000 iugăre (1 000 □). În 1821, și aici au fost efectuate hotărnicirile, provocînd pagube însemnate pentru țărani¹¹. În cele din urmă, familia Atzél ajunse să-și formeze două alodii bine organizate: cel din Ineu și cel din Șicula, bazîndu-se, la fel, pe robota iobagilor.

Domeniul din Semlac fu cumpărat de la erariu de contele Hadik în 1840, pentru suma de 324 693 de florini¹². Fiind unul din purtătorii de cuvînt ai nobilimii liberale și adept al dezvoltării capitaliste, se apucă îndată după cumpărare să reorganizeze noul său domeniu în spirit modern. Datorită acestei reorganizări, țăraniile pierd pășuni întinse și de calitate bună, din care cauză la Semlac izbucnesc mișcări și tulburări, care se prelungesc pînă la 1848¹³.

În primele decenii ale secolului al XIX-lea, în comitatul Arad se mai formează o serie de gospodării alodiale, mai mici decît cele amintite, fiecare purtînd însă caracteristicile gospodăriilor producătoare de mărfuri, bazate pe robotele iobagilor. Dintre aceste gospodării amintim alodiul de la Bocsîg, care ajunge în proprietate particulară în 1821. Pînă la 1835 se formează aici una din cele mai moderne crescătorii de vite cornute, porci și oi¹⁴. În 1829 domeniul avea 750 de vite, 4 429 de porci și 60 de roiuri de albine. Domeniul avea 84 de angajați salariați, mai ales la crescătoriile de animale¹⁵.

Dintre celelalte domenii de la șes se mai pot aminti domeniile din Panatul Nou și Olari ale familiei Gyulay. Domeniul Gyulay era renumit prin crescătoria sa de oi¹⁶. Familia Czárán, care s-a îmbogățit din comerțul cu porci, a cumpărat domeniul din Șepreuş în 1822 de la erariu. Îndată după preluarea proprietății a executat hotărnicirea, folosindu-se de mijloacele cele mai brutale, care pricinuiră pagube considerabile iobăgimii¹⁷.

Numeroase gospodării alodiale bine organizate se constituiră și în zona pădurilor din Zărând și în satele situate pe valea Crișului Alb și pe valea Mureșului. Dintre acestea merită să menționăm în primul rînd proprietatea Almay. Întemeietorul marelui domeniu Almay a fost J. Wurm, un negustor din Pesta, care cumpără în 1824 comunele Cilul de Jos, Cilul de Sus, Sîrbi și Bodești, apoi în 1828 Almaș, Pleș, Lunca și Plop. În 1835 i se conferi — împreună cu titlul de nobil — și numele de Almay¹⁸. În urma hotărnicirilor, numitul Almay își formează trei centre alodiale. Pădurile comune fură expropriate.

¹¹ Arh. st. Arad, Acta Congregationum, 1632/1826; Arh. Tribunalului Arad, Acte urbariale.

¹² Márki S., *op. cit.*, p. 680.

¹³ Arh. st. Arad, acte neinventariate din 1848.

¹⁴ Arhiva Muzeului din Arad, actele procesului Algyay.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Márki S., *op. cit.*, p. 668, 679.

¹⁷ Arh. st. Arad, Acta Congregationum, 501/1823.

¹⁸ Márki S., *op. cit.*, p. 657.

Pe teritoriul pădurilor din Zărand un domeniu alodial fu organizat de negustorul sîrb Naszády Marcu (Nasztradonovita), care cumpără în 1821 comuna Feniş¹⁹. Alt domeniu fu organizat de Scherz, negustor din Bratislava, care cumpără în acelaşi an de la erariu comuna Văsoaia. Tot în 1821 fraţii Remold din Pesta cumpărură Gurahonţul, maghiarizîndu-şi apoi în diploma de înnobilitare numele Remold în Remekházi²⁰. Negustorul Purgl, din Pesta, cumpăruse încă în 1820 comunele Iosaş şi Iosăşel, iar mai tîrziu, sub numele de Purgly, ajunsese preşedinte al primei bănci de depuneri din Arad. Comunele Socaci şi Madrizeşti fură cumpărate în 1819 de Cyrill Nikolits, care îşi organizează o crescătorie de oi, însuşindu-şi prin hotărnicire cele mai bune pămînturi iobăgeşti²¹. Negustorul armean de la Gheorgheni cumpără, tot în 1819, Talpoşul, unde îşi organizează o crescătorie de porci²². Comunele Drauţ şi Dud fură cumpărate în 1823 de Dániel Lukács. Hotărnicirile organizate de el convocară, la fel, mari nemulţumiri în rîndurile ţărănimii²³.

Alţi proprietari noi se îmbogăţiră prin administrarea domeniilor alodiale. Deseö Adam ajunge astfel, în 1800, în stăpînirea comunelor Şilindia, Luguzău şi Iercoşeni. La fel se îmbogăţi familia Török, care cumpără Dezna, Buhani şi Selejani²⁴.

Am mai putea aminti domeniile lui Cornel Marcu din Pescari, domeniul lui Joseph Hampl din Saturău, al lui Paul Hendrey de la Răpsîg, al lui Kászonyi din Vărădia şi altele, unde peste tot au fost efectuate hotărniciri şi alodizări trecîndu-se la organizarea unor domenii de tip capitalist²⁵.

★

Formarea alodiilor noi a fost pretutindeni condiţionată de remăsurarea hotarelor comune şi de o nouă delimitare a sesiilor iobăgeşti. Cu această ocazie, de regulă, pămînturile comune precum şi sesiile iobăgeşti au fost repartizate pe alte locuri decît unde fuseseră mai înainte. Majoritatea jalbelor confirmă şi ele că domniile de pămînt au căutat să-şi păstreze pămînturile cele mai bune. Noile sistematizări de hotare au uniformizat sistemul de cultivare a hotarelor. Sesiile risipite fură grupate după un sistem nou. Totodată însă hotarul pămîntului iobăgesc a fost închis, defrişările au fost interzise, în consecinţă începe fărîmiţarea lotului urbarial.

¹⁹ Má r k i S., *op. cit.*, pag. 697, 705.

²⁰ *Ibidem*, p. 703.

²¹ Arh. st. Arad, Acta Congregationum, 994/1823.

²² Má r k i S., *op. cit.*, p. 670.

²³ Arh. st. Arad, Acta Congregationum, 7838/1823.

²⁴ Má r k i S., *op. cit.*, p. 671.

²⁵ *Ibidem*, p. 668.

Se schimbă esențial raportul dintre pământul alodial și urban, situație care este înrăutățită și de sporul natural al populației. În acest sens este grăitoare următoarea situație :

Nr. crt.	Comuna	Numărul iobagilor		Numărul sesiilor	
		1800	1831	1800	1831
1.	Adea	154	82	46	24 2/8
2.	Mișca	171	117	69 1/8	31 4/8
3.	Buteni	246	434	68 4/1	90
4.	Măderat	258	290	61 5/8	62 2/8
5.	Agriş	153	263	25	55 2/8
6.	Mocrea	116	129	41 3/4	34 2/4
7.	Socodor	293	443	190 2/8	202 2/4
8.	Gurba	131	150	41 3/4	34 2/4
9.	Cilul de Sus	78	147	16 1/8	24 3/8
10.	Cilul de Jos	93	147	30	30
11.	Miniad	30	47	12 3/8	11 3/8
12.	Ignești	39	56	14 3/8	14
13.	Donceni	54	57	16 3/8	14 1/4
14.	Berindia	41	54	13 3/8	13 2/4 ²⁶

Paralel cu fărâmițarea sesiilor iobăgești crește enorm și numărul jelerilor. În legătură cu aceasta iată doar câteva cifre :

Nr. crt.	Comuna	Numărul iobagilor		Numărul jelerilor		Proportia jelerilor	
		1772	1821	1772	1821	1772	1821
1.	Pecica Magh.	164	218	7	223	4%	29%
2.	Pecica Rom.	290	443	43	126	12,8%	22,1%
3.	Chișineu Criș	133	154	23	122	14,7%	44,2%
4.	Adea	154	82	16	183	9,4%	69,1%
5.	Mișca	171	117	30	148	14,9%	55,8%
6.	Iarmata Neagră	64	92	9	94	12,3%	50,5%
7.	Agriş	153	283	79	183	33,3%	36,4%
8.	Măderat	258	290	3	221	1,1%	42,2%
9.	Minișel	42	44	4	44	8,6%	50% ²⁷

Pe lângă hotărnicirile dăunătoare iobagilor, frecventă a fost și luarea cu forța a pământului de la iobagii rămași fără vite de jug ²⁸.

În afară de schimbarea pământurilor iobăgești de o calitate bună cu alte pământuri mai slabe, o serie de plângeri iobăgești se refereau la sarcinile mărite de robotă. Robota însemna sarcina cea mai grea pentru iobagi. În urma creșterii numerice a populației a crescut în mod considerabil și cantitatea

²⁶ Arh. st. Arad, Conscripții urbariale.

²⁷ Ibidem.

²⁸ Ibidem, Acta Congregationum, 425/1800, 1012/1823, 1813/1823, 347/1826.

totală a zilelor de robotă, cerute de la comunitățile iobăgești, deși în multe cazuri ciuntirea sau micșorarea sesiilor a însemnat o scădere a robotelor iobăgești pe familii. Acestea însă erau compensate prin creșterea numărului zilelor de robotă jelerească. Iată ce ne spun datele statistice :

Comuna	Robota iobăgească		Robota jelerească		Total	
	1772	1821	1772	1821	1772	1821
Cilul de Jos	2 139	3 160	108	552	2 247	3 682
Cilul de Sus	1 067	2 553	650	720	1 767	3 255
Șicula	1 065	6 292	938	1 836	2 003	8 128
Mocrea	1 392	3 458	1 296	180	2 698	3 638
Gurba	903	3 900	864	—	1 767	3 900
Chișineu Criș	2 973	5 408	248	2 296	3 021	7 704
Adea	2 548	2 587	674	3 294	3 214	5 881
Mișca	3 241	8 155	846	540	4 087	8 695
Donceni	1 730	1 482	866	—	2 396	1 482
Neagra	284	1 300	648	432	1 032	1 732
Revetiș	896	3 419	108	108	994	3 257
Semlac	3 607	23 686	684	1 764	4 291	25 450 ²⁹

Îndeplinirea sarcinilor de robotă se urmărea în modul cel mai necruțător și de cele mai multe ori și în perioada cea mai nepotrivită. Situația aceasta este confirmată și de cererea din 1823 din Podești, în care țăraniii protestează împotriva faptului că, de când au ieșit de sub administrația erariului, robota li se pretinde cu deosebită asprime³⁰.

Din jalbele înaintate la începutul secolului al XIX-lea rezultă în mod limpede că în multe locuri robota n-a putut fi îndeplinită decât cu forța. „În timp de robotă — citim dintr-o jalbă — ne istovim de la o zi la alta fără să sfârșit, de ne-au pierit și patru boi de atîta trudă, deoarece zilele de robotă ni se cer oricîte fără a se ține seama de nimic, iar de nu, sîntem mînați la lucru cu ciomege”³¹.

Iobagii din comuna Groși se plîng și ei tot pentru faptul că domnul de pămînt îi mîna la lucru aproape toată săptămîna, încît abia le rămîne cîte o zi-două pe săptămîna pentru treburile lor³². În 1822 înaintează o plîngere și cei din Curtici împotriva împovărilor de robotă, precum și împotriva faptului că sînt luați cu sila la căratul lemnelor și ca gonaci la vînătoare, peste obligații³³.

S-au înmulțit abuzurile și cu privire la ținerea evidenței robotei. Pentru asemenea situații se plîng în 1814 iobagii din Ignești, care enumeră cazurile

²⁹ Arh. st. Arad, Conscripții urbariale.

³⁰ Ibidem, Acta Congregationum, 1397/1823.

³¹ Ibidem.

³² Ibidem, 1034/1823.

³³ Ibidem, 179/1822.

în care au fost înșelați cu câte 3—16 zile fiecare. Jalbe asemănătoare înaintază și cei din Ineu, precum și cei din Dieci³⁴. Iobagilor din Selejani li se pretindea de fiecare zi restanță de robotă câte o zi și jumătate, iar pentru răscumpărarea vitelor prinse pe locuri oprite erau siliți de asemenea la robotă. Plângeri asemănătoare sînt înaintate și de iobagii din Șicula, Sebiș, Crețești, Ignești, Miniad, Nadalbești, Susani etc.³⁵.

Alte jalbe arată că zilele de robotă cu vitele sînt calculate doar ca robote cu palma. Asemenea cazuri se înregistrează la Donceni și Prezești, Dieci și Răpsig, precum și la Groși și Baltele³⁶. La Ilteu, Toc și Săliște însuși scaunul domnesc este nevoit să constate socoteala greșită a zilelor de robotă³⁷.

Alte împovărări exagerate la robotă provin din cauza înregistrărilor neclare din conscripțiile urbariale sau chiar din lipsa conscripțiilor. Astfel, la Pîncota, după ce dispărușeră conscripțiile din 1811, sarcinile de robotă fură pretinse în modul cel mai abuziv. O situație asemănătoare era și pe domeniul Csernovits din Șimand. În jalba lor, locuitorii Șimandului arată că, din cauza lipsei urbariului, se pretind chiar și câte 56—60 de zile de robotă pe an de la jeleri, precum și 100—150 de zile de la iobagii cu sesii, deși obligația era de 18, respectiv de 52 de zile³⁸.

Plângeri numeroase provocară și socotelile cu privire la căraușia lungă și la alte munci de transport. Iobagii din Almaș, Lunca, Pleș sînt siliți să transporte cu căruțele lor lemnul pînă la Cermei, Zimand, Arad, fără să li se scadă corespunzător din robotă³⁹. La Mocrea, în schimbul căraușiei li s-a pretins iobagilor 12 zile de robotă cu palma, iar în locul dărilor în natură au fost obligați tot la robotă⁴⁰.

Tuturor acestor situații le puneau vîrf abuzurile nenumărate ale slujbașilor domnești. La Slatina li se cereau iobagilor zile în plus de robotă pînă și pentru folosirea izlazului comunal. La Vărădia, după robotă, ispanul puneă iobagii la treburile gospodărești în curtea curiei domnești⁴¹. În alte comune iobagii erau siliți ca, în afara zilelor de robotă, să facă ziua și noaptea de pază la magaziiile de cereale și în jurul clădirilor domnești. Dacă iobagul nu se prezenta la robotă în ziua fixată, era pedepsit cu închiderea în beci ori cu bătaia⁴².

Deși gospodăria alodială a adus pe primul plan producția nemijlocită a domeniului, bazată în general pe munca gratuită a iobagilor și într-o mică măsură pe munca salariată, nobilii nu renunțară nici la veniturile provenite din dijmă și alte dări.

³⁴ Arh. Muzeului din Arad, doc. din 1814.

³⁵ Arh. st. Arad, Acta Congregationum, 1064/1820, 1018/1823, 1002/1823.

³⁶ Ibidem, 1001/1823, 1821/1823, 14/1831.

³⁷ Arh. Muzeului din Arad, 32 784/1843.

³⁸ Ibidem, actele din 1819.

³⁹ Arh. st. Arad, Acta Congregationum, 1001/1823.

⁴⁰ Arh. Muzeului din Arad, actele din 1819.

⁴¹ Arh. st. Arad, Acta Congregationum, 501/1823, 10 033/1823.

⁴² Ibidem, 1014/1823, 994/1823.

Iobagii în plîngerile lor semnaleză și abuzurile săvîrșite cu ocazia dijmuirii. Dintre aceste nemulțumiri în primul rînd trebuie să amintim dijma răsîndită în comitatul Arad, și anume dijma de o cincime. Reglementarea urbarială tereziană prevăzuse pentru toate produsele nona. În comitatul Arad însă, domnul de pămînt se bucura aproape pretutindeni și de zeciuială, care însă era obligatorie doar pentru cerealele păioase. În urma alodizărilor, la începutul secolului al XIX-lea, în locul nonei și zeciuielii în comitatul Arad se generalizează dijmuirea cu a cincea parte din orice produs : cereale, porumb, cartofi, fasole, cînepă, in, vin, țuică, ba în multe cazuri se pretindea și din inventarul de vite. Iobagilor din Socaci, Crețești, Miniad, Ignești, Nadalbești și Susani li se lua a cincea parte pînă și din fînul și fructele produse pe locurile de fînețe⁴³. Iobagilor de la Sîntea Mare li se pretindea să dea a cincea parte din miei⁴⁴. Pe vremea administrației erariale, iobagii din Răpsîg nu plățiseră decît nona ; o dată cu schimbarea stăpînului, s-a pretins și aici a cincea parte, ca și pe domeniile familiei Atzél etc.

Iobagii din Sîntana, Glogovăț și Șiria se plîng de dijma neobișnuită și împovărătoare pusă pe vin. În jalba lor din 1823 ei arată că domnul de pămînt zeciuieste vinul, iar după aceea, din nou, separat și tescovina, deși mai înainte doar vinul constituia obiectul zeciuielii⁴⁵.

Foarte multe jalbe sînt înregistrate din cauza extinderii dijmei asupra unor noi produse. Urbariul precizase destul de clar că dijma se aplică la cerealele semănate pe pămîntul urbarial. În consecință, corespunzător cu practica veche, cerealele și legumele produse în grădina din intravilan, pe defrișările tinere și pe locul de fînețe nu se dijmuiau, ba în majoritatea locurilor nici porumbul de al doilea semănat pe miriști.

La Donceni și la Prezești li s-a luat țăranilor a cincea parte din toate fructele, zarzavaturile, plantele fibroase produse pe loturile din intravilan⁴⁶. Baronul Simonyi dijmuia cerealele semănate pe locurile de fînețe ale iobagilor din Vîntători. La Socaci se lua a cincea parte și din fîn, din fructe și din orice zarzavaturi de grădină. Fînețele se dijmuiau și la Selejani. La Baltele domnul de pămînt lua ca dijmă 80 de mierțe din prunele pe sesiile din intravilan și pe locurile de pășunat⁴⁷.

Nu putem trece cu vederea nici abuzurile care se făceau la dijmuirea tîrzie a cerealelor iobagului. Potrivit obiceiului, iobagul nu-și putea căra acasă cerealele decît numai după ce domnul de pămînt își lua din ele dijma. Legea VII, din 1802, precizase că domnul de pămînt este obligat să execute dijmuirea pînă cel tîrziu la 8 zile după seceriș, legea VII, paragraf 2, din 1836, reduce termenul acesta la 3 zile⁴⁸. În realitate însă, dijmuirea se făcea cu

⁴³ Arh. st. Arad, Acta Congregationum, 994/1823.

⁴⁴ Ibidem, 1234/1823.

⁴⁵ Ibidem.

⁴⁶ Ibidem, 1011/1822.

⁴⁷ Ibidem, 1064/1820, 994/1823.

⁴⁸ Mérey, op. cit., p. 191.

multă întârziere. Pentru aceasta se plîng iobagii din Șimand în 1822. Jalbele privitoare la dijmuirea porumbului sînt și ele frecvente⁴⁹.

Abuzuri numeroase se produceau și în legătură cu cuantumul „dărilor“. Urbariul prevedea obligativitatea iobagilor de a da pentru fiecare sesie întregă o căruță de lemne, doi cocoși, doi pui, 12 ouă și o iție de unt (apr. 1 kg). În multe locuri însă pretențiile erau mai mari. La Baltele domnul de pămînt pretindea cîte două găini, trei ouă și un sfert de iție de unt de fiecare optime de sesie⁵⁰. Olarii țărani din Sebiș erau impuși la 3—5 florini taxă de fumărit și la cîte un car de lemne⁵¹. În jurul Sebișului în toate comunele erau introduse taxe neobișnuite pentru cazanele de fierț țuică. Domeniul din Sebiș își strîngea anual 700 de florini din aceste taxe⁵². La Vărădia se luau cîte doi florini de fiecare grădină de pruni aflată în folosința iobagilor. Situația era la fel aproape în toată valea Mureșului. Pe domeniul din Sebiș se stabiliră taxe obligatorii și pe coșarele de uscat fructe. Obiceiul acesta se întinse și pe alte domenii învecinate, încasîndu-se cîte un florin de fiecare gospodărie⁵³.

Un volum foarte mare de acte cu procese urbariale arată conflictele grave care s-au ivit în legătură cu dreptul unor comune mari de a ține tîrg, de a percepe taxe locale, de a răscumpăra piața⁵⁴.

Într-o ultimă grupă a împovărilor impuse de domnii de pămînt asupra iobagilor pot fi enumerate amenzile în bani puse pentru vitele zălogite, vînzarea considerată ilegală a băuturilor, pentru încălcarea interdicției de a folosi pășunea etc.

★

Abuzurile nenumărate ale domnilor de pămînt, remăsurările hotarelor, silniciile autorităților feudale crează în sînul țărănilor o stare de permanentă fierbere. Cercetările cele mai recente ne-au arătat că starea de permanentă agitație a țărănimii este un fenomen inseparabil de feudalismul în descompunere nu numai în Transilvania, ci pe tot cuprinsul Imperiului habsburgic⁵⁵.

Accentuarea exploatării și în general pătrunderea gospodăririi alodiale au provocat și pe teritoriile situate în afara Principatului Transilvaniei, deci și în comitatul Arad, o serie de mișcări țărănești, iar multe dintre acestea s-au amplificat, devenind adevărate răscoale.

Mișcarea colectivă a țărănimii a început încă în ultimul pătrar al secolului al XVIII-lea, imediat după reglementarea urbarială a Mariei Tereza. Pe proprietățile particulare, abuzurile s-au săvîrșit deja cu ocazia conșcripțiilor urbariale. Țărănimia nu înțelegea politica Curții imperiale. I se părea că aceasta este principalul lor sprijin împotriva nobilimii și, întrucît regle-

⁴⁹ Arh. st. Arad, Acta Vicecomitis, 3 august 1822.

⁵⁰ Ibidem, 1014/1823.

⁵¹ Arh. Muzeului din Arad, doc. din 1811.

⁵² Ibidem, actele procesului Algyay.

⁵³ Arh. st. Arad, Acta Congregationum, 1001/1823, 1034/1823,, 944/1823.

⁵⁴ Ibidem, 1008/1823, 1001/1823, 354/1826, 1548/1826.

⁵⁵ Tilkovszky Loránt, *Az 1831-es paraszfelkelés*, Budapest, 1956.

mentarea urbarială le-a asigurat într-adevăr condiții mai avantajoase și mai liniștite decât cele vechi, iobagii se referă în toate jalbele lor la „măritul și milostivul urbariu“. Între anii 1772—1775 ei depun o sumedenie de jalbe, din cauza nedreptăților provocate de conscripțiile urbariale. Potopul acesta de jalbe reprezintă, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, prima acțiune colectivă a țăranimii împotriva domnilor de pământ. Deosebit de multe jalbe au sosit dinspre Chișineu Criș, Nădab, precum și din ținuturile păduroase ale Zărandului.

Un nou val de jalbe a fost înaintat între anii 1782—1785, când în comitatul Arad începe exproprierea pădurilor, folosite pînă atunci în mod comun. Pierzîndu-și pădurea, locuitorii din Bodești, Pietriș, Toc, Lupești, Iacobeni, Buceava și Bîrzava au vrut chiar să emigreze. Pînă și organele comitatense sînt nevoite să stăvilească numărul colosal de abuzuri săvîrșite de feudali și, în 12 februarie 1783, deschid proces împotriva domeniilor din Ilteu și Săliște pentru încălcarea urbariului⁵⁶.

Mulți dintre iobagii deposedați de pădurile și de o parte a pășunilor lor alcătuiesc cete de haiduci și atacă castelele feudale.

La începutul secolului al XIX-lea, din cauza hotărnicirilor, izbucnește o nouă serie de mișcări iobăgești. În 1804—1805, de pildă, țăranii din Pascari alungară de două ori comisia venită să instaleze în posesie pe noul domn de pământ, încît în cele din urmă, comitatul fu nevoit să-și impună voința cu sprijinul forței militare⁵⁷. Seria mișcărilor care au cuprins întregul comitat a început însă după 1818, când, ca o consecință a hotărnicirilor în serie și a noilor conscripții urbariale, executate după licitarea domeniului erarial, a început un atac general împotriva pămînturilor urbariale.

Mișcărilor acestea au îmbrăcat formele cele mai variate. S-au înmulțit într-o măsură necunoscută pînă atunci dezertările soldaților și acțiunile haiducești. Scriptele comitatului înregistrau, an de an, tot mai mulți soldați fugari. Recrutările nu se mai puteau executa decît cu mare greutate și numai cu forța. Teritoriul comitatului era cutureiat de mai multe cete de haiduci cuprinzînd un număr mare de oameni. Una dintre aceste cete își avea tabăra în pădurea dinspre Ineu, de unde ataca domeniile înconjurătoare. Între anii 1821 și 1833 au fost atacate de cel puțin 20 de ori domeniile din Răpsîg, Șicula, Ineu, Cermei, Șepreuș și Tăuți⁵⁸.

O serie de acțiuni asemănătoare cu cele care au avut loc între 1818—1820 în Zărand, dar de proporții mai reduse, a început în 1822—1823 în comitatul Arad, atunci când ajunge comite suprem Wenckheim Jozsef⁵⁹. Noul comite primi nenumărate jalbe care relatau în primul rînd abuzurile mai mari din valea Mureșului și pădurile Zărandului, săvîrșite cu ocazia hotărnicirilor sau a fixării servituțiilor iobăgești. Autorii acestor jalbe erau mai ales notarii locali

⁵⁶ Márki S., *op. cit.*, p. 423.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 688.

⁵⁸ Arh. st. Arad, Acta Vicecomitis, 12/2.II.1823, 92/30.VIII.1822, 93/23.VII.1822.

⁵⁹ Trocsányi Zsolt, *Az erdélyi parasztság története, 1790—1849*, Budapest, 1956, p. 154—179.

și preoții ortodocși. Jalba celor din Răpsîg, de pildă, fusese redactată de notarul din Beliu, iar a celor din Baltele de notarul din Iosaș. Notarul din Vărădia redactase jalbele a nu mai puțin de șapte comune ⁶⁰.

Satele înaintau și o serie de jalbe împotriva notarilor și juzilor corupți și abuzivi. La 16 martie 1820 țărani din Semiclac pornesc o acțiune împotriva notarului lor, deoarece acesta strînsese în mod ilegal sume de bani de la ei, fără să-i contabilizeze și astfel a încasat de două ori anumite sume. Cei din Semiclac cer ani de-a rîndul îndepărtarea notarului și în mai multe ocazii intervin și personal la comite în acest scop ⁶¹. Iobagii din Nădab depun personal cererea lor la vicecomite și înfățișează și verbal nemulțumirile lor provocate de abuzurile notarului local ⁶². Agitații și acțiuni similare au continuat și în anii următori. Mișcarea țăranilor din Berechiu, de pildă, îndreptată contra notarului nu se sfîrșise nici în 1831 ⁶³.

Un alt aspect al luptelor duse pentru menținerea autonomiei interne a comunelor îl formează tulburările ce se produceau cu ocazia alegerii conducerii comunale și în special a primarilor.

După răspîndirea gospodăririi alodiale, administrația acestor domenii folosea orice mijloc pentru a putea acapara total și conducerea internă a comunelor. Legea urbarială tereziană menținuse pînă la un anumit grad autonomia conducerii interne a satelor. Primarii și jurații erau aleși de comunitatea satească. Tîrgurile și comunele mai mari plăteau și servituțiile în comun, iar dijele se strîngeau de omul ales de comună. O dată cu accentuarea exploatarii feudale, domeniile intervin tot mai brutal în autonomia internă a comunelor. Posibilitatea ca administrația domeniială să aibă un amestec în alegerile de primari, spre a aduce în fruntea comunelor oameni în care să poată avea deplină încredere, era prin urmare binevenită. Nu-i de mirare deci că prăpastia dintre antistiile comunale și pătura largă a țărănimii s-a adîncit, iar după 1820, cînd abuzurile legate de hotărniciri luaseră proporții, nemulțumirile se manifestă tot mai energic împotriva primarilor și juraților. Un exemplu elocvent ne oferă în această privință evenimentele petrecute la Vărșand.

Mulți ani de-a rîndul, la Vărșand primarii satului se aleseră fie din familia Hotăran, fie din familia Mateuți, ei fiind în același timp și cei mai de încredere oameni ai administrației domeniiale. Primarul Mitru Hotăran a abuzat însă de funcția sa și ani de-a rîndul n-a mai dat socoteală de banii comunei. Cu oamenii se purta îngîmfat, străduindu-se să satisfacă întru totul interesele domeniului. În această situație, sătenii redactară, sub conducerea lui Mihail Ungureanu, o jalbă către comitat.

Primarul Hotăran aduse însă împotriva celor care au făcut jalba acuze mincinoase, iar solgabirăul Deseö Zsigmond arestă cinci dintre iobagii care au redactat jalba. Abia după maltratarea și întemnițarea lor fără nici o judecată,

⁶⁰ Arh. st. Arad, Acta Congregationum, 1021/1823, 1014/1823, 1030/1823, 1034/1823, comunele Vărădia, Julița, Lupești, Baia etc.

⁶¹ Ibidem, 255/1820, 332/1821, 788/1822, 872/1823.

⁶² Ibidem, 194/1822.

⁶³ Ibidem, 294/1831.

se ordonă anchetarea cazului. Acuzații fură eliberați. După întoarcerea lor în comună, locuitorii destituiră imediat din funcție pe primarul Hotăran, alegându-l în loc tocmai pe torturatul Mihail Ungureanu. Când însă noul primar, ajutat de notar, dezvăluie delapidările făcute de Hotăran, acesta din urmă ceru ajutorul administratorului domenial, care, arestându-l din nou pe primar, porunci să i se dea 24 lovituri de bătă, deși în comitatul Arad era interzis încă din 1809 ca primarii să fie pedepsiți cu bătaia. Administrația domenială destitui cu forța pe primar, în locul lui fiind numit Ion Nadra, rubedenia fostului primar Hotăran. Ca jurați fură aleși tot numai oameni de-ai lor. Comuna depuse o nouă plîngere la comite. Drept urmare, sosi la fața locului, la 8 aprilie 1823, o delegație care recunoscu nevinovăția lui Ungureanu și legalitatea alegerii anterioare de primar. Pe baza hotărîrii delegației comitatense, satul îl alese din nou pe Ungureanu ca primar. Această hotărîre nu a fost însă respectată și aplicată, administrația domenială ordonînd noi alegeri. Amenințînd mereu cu arestare, recurgînd la bătăi și persecuții, solgabirăul izbucni ca, din cei 15 trădători ai satului, propuși la candidatură, să fie ales din nou numitul Ion Nadra.

O nouă plîngere către vicecomite împotriva alegerilor măsluite nu dădu prea multe rezultate. Primarul fu menținut chiar și împotriva hotărîrii vicecomitelui. Satul obținu totuși încuviințarea alegerii unor jurați noi, care însă în curînd fură arestați de către solgabirău ⁶⁴.

Comuna se ridică iarăși, pretinse eliberarea juraților și înaintă către vicecomite o petiție, compusă din 13 pagini, enumerînd în ea toate abuzurile și cerînd următoarele: Mihail Ungureanu să fie repus în funcția de primar; Ion Nadra să fie pedepsit pentru pîră mincinoasă; comuna să-și reprimească urbariul; familiile Hotăran și Mateuți să nu mai candideze pentru funcțiile de conducere; fostul primar Hotăran să plătească pagubele provocate comunei; administratorul să restituie fîneța comunei și să plătească pagubele provocate și, în sfîrșit, gestiunea primarului să fie prezentată comunității satului ⁶⁵.

Comitatul, examinînd cererea, ordonă imediat să se facă noi alegeri de primar, cu condiția să nu candideze nici Ungureanu, nici Nadra, nici Hotăran. În această situație, țaranii își aleseră noul primar dintre oamenii de încredere ai satului ⁶⁶. Prin urmare, în cele din urmă, mișcarea din Vărșand se termină cu victoria sătenilor din această comună.

Iobagii n-au reușit însă întotdeauna să iasă învingători în alegerile de primar și în general autonomia internă a satelor fu tot mai mult încălcată. În 1825 spre pildă, la *Pecica*, administratorul desemnă 8 candidați, oameni ai săi de încredere, pe care toată comuna îi disprețuia. Prin înșelăciuni reuși să fie aleși proprii săi candidați. Comuna se plînsese la comitat, dar cererea n-a avut rezultat ⁶⁷.

⁶⁴ Arh. st. Arad. Acta Congregationum, 366/1824, 635/1824.

⁶⁵ Ibidem, 972/1824.

⁶⁶ Ibidem, 833/1824.

⁶⁷ Ibidem, 1539/1825.

Un alt conflict izbucni la *Chereluș* în 1820, din cauza ilegalității hotărnicirilor și a rapturilor de pământuri. Atmosfera fusese încordată în comună încă înainte de 1820. La 25 aprilie 1818 spre pildă, când 11 vite cornute ale comunei fură sechestrate și închise pe domeniul Atzél din vecinătate, iobagii din *Chereluș*, înarmați cu ciomege și furci, pătrunseră noaptea în clădirile anexe ale baronului Atzél și-și luară cu forța vitele⁶⁸. Hotărnicirile nu făcură decât să accentueze atmosfera de încordare. Kiss Sándor, noul proprietar, luă cu ocazia măsurărilor toate pământurile bune pentru alodiu. În urma repartiției noi, 152 de iobagi căpătară numai 41 de sesii. Cu excepția a șapte iobagi, tuturor li se dădu câte 1/4 sesie. Noile tarlale erau însă de o calitate mai proastă decât cele vechi. Din cauza tufişurilor și a ciulinilor, 84 iugăre din arături și 43 iugăre din fînețe erau total inutilizabile⁶⁹. Nemulțumirea cea mai mare a fost provocată însă de faptul că noul proprietar voia să fixeze iobagilor chiar și loturile din intravilan pe locuri mai îndepărtate și mai rele.

Cînd domnul de pămînt sosi cu comisia de verificare la fața locului, ca să desemneze noile loturi din intravilan și extravilan, satul refuză solidar să preia noile pămînturi și se răsculă. Iobagii se adunară în jurul bisericii. Aici au aprins două focuri mari și traseră clopotele în dungă. Trimiseră un om în turn ca să dea de veste dacă întîmplător cineva „din comisia de autentificare s-ar fi îndreptat într-acolo“. Se-nțeleseră de asemenea ca, dacă vreunul din gospodarii satului ar veni cu stăpînul feudal să preia locurile de casă, cel care era de pază în turn să tragă clopotele în dungă, iar poporul înarmat cu ciomege, securi și furci de fier să respingă cu forța pe cei ce se apropiiau⁷⁰.

Comisia a fost astfel nevoită să-și întrerupă lucrările. Trupele chemate în ajutor puseră pe capii răscoalei în lanțuri și-i transportară la închisoarea din Arad⁷¹.

În raportul înaintat comitatului, comisia cerea pedepsirea exemplară a răzvrătiților. Domnul de pămînt înaintă, de asemenea, la 24 noiembrie 1820 adunării comitatense o plîngere, în care relatea cele petrecute și urgența din nou autentificarea hotărnicirii. Cum s-a încheiat procesul răsculaților din *Chereluș* nu se știe, fapt e că în 1821 domnul de pămînt execută hotărnicirea, dar nu se atinse de intravilan⁷².

În același an, 1820, izbucni, tot din cauza abuzurilor comise de noii proprietari, revolta de la *Minișel*. Cu ocazia executării hotărnicirilor, o parte de hotar, numită „*Pădurea Neamțului*“, le-a fost răpită iobagilor. Aceștia, neacceptînd noua situație, mînară pe acel loc, la 25 iunie 1820, toată ciordea de boi a satului și opuseră rezistență gornicului și stăpînului domencial care vrură să confişte vitele. Sub conducerea unui anume Tudor Teodor, stăpînii fură bătuți și alungați pînă la curia domnească.

⁶⁸ Arh. st. Arad, Inquisitiones, 1818, fasc. 14, nr. 31.

⁶⁹ Ibidem, Acta Congregationum, 231/1826.

⁷⁰ Ibidem, 1441/1820.

⁷¹ Ibidem, 231/1821.

⁷² Ibidem, 1819/1821.

După cazul acesta, solgabirăul sosi numaidecît în sat, erdonă arestarea a cinci iobagi, socotiți conducători ai iobagilor, și-i trimise la temnița din Arad. Satul însă depuse solidar cautiune pentru ei, încît toți cinci fură puși în libertate. Alți cîțiva dintre conducătorii mișcării fugiră din sat și nu se întoarseră decît după restabilirea liniștii.

Lupta dusă de iobagi împotriva stăpînului feudal nu încetă nici după acestea. Domnul de pămînt reclamă pe același Tudor Teodor pentru faptul că i-ar fi atacat slugile curiei. Satul a intervenit și el la forurile competente ca să-și mențină fîneața în cheștiune. Ca să poată acoperi cheltuielile procesului purtat împotriva stăpînului, țărani își vîndură o parte din vite⁷³. De această dată nu s-a ajuns la acte de represiune mai deosebite.

Proporții mult mai mari a avut răscoala *din Șepreuș* din 1824. Șepreușul intrase în proprietatea familiei Czárán în 1822. Cu ocazia hotărnicirilor, iobagilor li se repartizase pămînt mai puțin pentru arătură și izlaz. Jaful săvîrșit a stîrnit revolta lor. Rezistența satului fu organizată de dregătorii săi. Noul domn de pămînt ceru însă sprijinul organelor comitatense pentru a putea executa hotărnicirile. Concomitent, satul înaintă o cerere către guvernul provincial⁷⁴, arătînd amănunțit că la hotărnicire nu li s-a dat decît foarte puțin pămînt, care e mlăștinos și buruienos, iar pe izlazul neîndestulător nu cresc decît ciulini. La 16 iunie 1824, iobagii adresează plîngerile de-a dreptul către împărat, apoi la 1 iulie trimit o nouă suplică la Viena⁷⁵.

Domnul de pămînt împreună cu solgabirăul, avînd în spate sprijin armat, începură să terorizeze pe țărani. Decis la orice sacrificiu, satul se hotărî să opună rezistență. Înarmîndu-se cu furci și cu pietre, iobagii alungară din sat pe haiducii comitatului, pe solgabirău și pe vicecomite. Mulțimea înarmată își rîndui tabăra în jurul bisericii⁷⁶.

Din Arad organele comitatense trimiseră o companie întregă de soldați pentru înăbușirea mișcării din Șepreuș. Sătenii fură constrînși cu forța armată să se predea, iar după aceea începu reprimarea. Soldații ținură satul 30 de zile sub ocupație. La 14 iulie fu transportat la Arad primul grup din cei arestați, urmat la 6, 11 și 13 august de noi grupuri de țărani arestați⁷⁷. Pe motivul că ar fi avut legături cu răsculații din Șepreuș au fost arestați și țărani din Nădab, Sintea Mică, Cermei, Apateu și Șimand, între ei și unii primari din satele amintite⁷⁸.

După plecarea soldaților, atmosfera din sat continuă să rămînă tot încordată și, la începutul anului 1825, oamenii continuau să refuze acceptarea noilor tarlale și nu erau dispuși să înceapă aratul. Dregătorii satului redactară o nouă cerere, prin care încercau să-l convingă pe comite despre dreptatea plîngerii lor⁷⁹.

⁷³ Arh. st. Arad, Acta Congregationum, 1056/1823.

⁷⁴ Ibidem, 493/1823.

⁷⁵ Ibidem, 952/1825.

⁷⁶ Ibidem.

⁷⁷ Ibidem, 1526/1825.

⁷⁸ Ibidem, 952/1825.

⁷⁹ Ibidem, 552/1825.

După o îndelungată așteptare, la 19 aprilie 1825 sosi în sat o delegație a comitatului, care interogă pe iobagi la fața locului în legătură cu plîngerile lor. Aceștia arătară din nou că noile lor părți de hotar sînt neproductive⁸⁰. După o cercetare amănunțită, la 10 iulie comisia își prezintă raportul în fața comitatului. Hotărîrea comitatului dispuse analizarea plîngerilor de către scaunul domnesc, care la 25 noiembrie 1825 rezolvă în cele din urmă cazul făcînd țărănilor unele concesi de mică importanță. Hotărîrea scaunului domnesc dispuse anumite despăgubiri pentru livezi și restabilirea sesiilor în extravilan, în proporțiile pe care le avuseseră înainte de remăsurarea hotarelor. Se mai dispuse, de asemenea, ca cele 12 zile de lucru făgăduite din partea feudalului pentru lucrările de hotărnicire să fie plătite, ca dimensiunile pășunii comunei să fie stabilite în raport cu inventarul de vite și nu proporțional cu sesiile și, în sfîrșit, ca în legătură cu situația defrișărilor să se depună un nou raport mai detaliat⁸¹.

Rezultatele obținute de către iobagi nu erau însă satisfăcătoare, căci o bună parte din pămînturile lor a rămas definitiv pierdută.

Reglementarea hotarelor provocă mari tulburări și la Șiria, comună mare, cu 6 104 locuitori⁸², care erau cu toții aspru loviți de planul de hotărnicire al stăpînului lor feudal Bohus János. Acesta urmărea să pună stăpînire pe 391 iugăre de arătură și să le răpească țărănilor și pășunile cele mai roditoare, oferindu-le în schimb doar pășuni deluroase pline cu mărăcini și tufișe. În urma procesului intentat împotriva iobagilor, în 15 martie 1835, în prezența unui jurat și unui procuror comitatens, Bohus îi înștiință care vor fi noile lor pășuni împrejmuind cele măsurate în lotul alodiului prin brazde și interzicînd țărănilor folosirea acestora în viitor.

Țărănii, agitați și din cauza unirii bisericești forțate, s-au adunat îndrjjiți în fața primăriei protestînd împotriva acestor măsuri. Ei au distrus apoi brazdele de împrejmuire, fiind hotărîți să restabilească și conducerea autonomă a comunei. După ce primarul a fost silit să depună pecetea comunei, iar notarul să plece, țărănii și-au ales alți conducători pentru antistia comunală. Numai cu ajutorul lăncierilor din Pîncota reuși Bohus să restabilească ordinea⁸³.

Țărănii continuară însă lupta, înaintînd o petiție în chestiunea lor către Consiliul de locotenență de la Buda, în care arătau silniciile stăpînului feudal. Problema ajunse chiar și în fața împăratului, care trimite o muștrare lui Bohus în legătură cu folosirea arbitrară a forțelor militare⁸⁴. În asemenea condiții, Bohus își schimbă tactica, ajungînd în cîteva luni la învoială cu

⁸⁰ Arh. st. Arad, Acta Congregationum, 952/1825.

⁸¹ Ibidem, 1551/1825.

⁸² Fábian Gábor, *Arad vármegye geographiai leirása*, Arad, 1835, manuscris, Muzeul din Arad.

⁸³ Arhiva Tribunalului Arad, procesul urbarial din Șiria.

⁸⁴ Ibidem, informația dată de trimisul regal către Consiliul de locotenență regală cu privire la planul de reorganizare a sesiilor din Șiria.

țărani. Cu ocazia executării hotărnicirilor, stăpînul a făcut unele concesii în favoarea țăranilor⁸⁵.

Mișcări similare au izbucnit în 1837 și la Șicula și în alte sate.

Pînă la 1840, în majoritatea comunelor din comitatul Arad stăpînii feudali, ajutați și de organele oficiale comitatense, au executat hotărnicirile. Mai rămaseră însă unele comune mai mari, țîrguri, unde opoziția țăranimii a împiedicat executarea împărțirii hotarelor. În special pășunea a rămas în folosința comună a iobagilor și a stăpînului feudal. În epoca reformelor și sub influența discuțiilor purtate în cadrul dietelor naționale în legătură cu problema urbarială, în ajunul revoluției din 1848 domnii de pămînt se străduiau să ducă la bun sfîrșit și separarea pășunilor alodiale de cele urbariale chiar și în acele țîrguri unde acest lucru pînă atunci nu se rezolvase. Asemenea încercări au avut loc la Semlac, Șimand, Olari etc. Desigur, intenția feudalilor s-a lovit de împotrivirea înverșunată a țăranilor. O asemenea ciocnire a avut loc și în comuna *Olari*.

Planul hotărnicirii a fost pregătit în 1845, iar în septembrie 1846 a început și executarea practică a remăsurătorilor. Remăsurarea primei tarlale a decurs în liniște pînă la al 44-lea lot. Cînd însă, în continuare, a urmat distribuirea unor loturi neproductive, a izbucnit împotrivirea satului. Peste 200 de țărani s-au adunat în jurul comisiei de remăsurare, înarmați cu topoare, coase și ciomege, atacînd și forțele de siguranță. Comisia a fost alungată, iar hotărnicirile au fost anulate. Țăranii răsculați s-au adunat în jurul bisericii, clopotele au fost trase în dungă⁸⁶.

Stăpînul de pămînt și comisia de hotărnicire au raportat imediat evenimentele comitatului, cerînd intervenția armată. În ziua de 25 septembrie au fost trimiși în sat 120 de soldați înarmați, care au ocupat cu forța satul. Mulțimea țăranilor a fost împrăștiată. Satul a rămas mai multe zile sub stare de asediu, hotărnicirile fiind executate în continuare sub controlul forțelor armate⁸⁷. Lupta țăranilor nu s-a încheiat, ei au intentat un proces urbarial împotriva domnului de pămînt, iar cu ocazia revoluției din 1848 scînteia nemulțumirilor a aprins din nou flăcări.

★

Evenimentele urmărite reprezintă doar o oglindire parțială a ciocnirilor provocate de hotărniciri. Iobăgimea a folosit pretutindeni îndeosebi calea jalbelor și a proceselor urbariale. Ea continua să mai spere că înaltele foruri, și în primul rînd împăratul, le vor soluționa favorabil problemele. Contraindicțiile acumulate izbucniră însă violent în 1848, cînd aplicarea legilor iobăgești ajunse tocmai în mîna acelor care săvîrșiseră mai înainte toate nedreptățile. Nu e de mirare deci că în 1848 și comitatul Arad a fost cuprins de mari mișcări țărănești, care au îmbrăcat puternice aspecte sociale și naționale.

⁸⁵ Actele procesului urbarial din Șiria, *loc. cit.*

⁸⁶ Arh. st. Arad, Acta Vicecomitis, 1057/1846, 1100/1846, 1105/1846, 1113/1846.

⁸⁷ Ibidem.